

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiae Moralis
Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros
partitum**

Laymann, Paul

Moguntiae

Pars III. De matrimonij bono.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

PARS TERTIA.

De bonis matrimonij.

Eti matrimonij contractus eiusque usus per se honestus sit, quippe à Deo institutus : tamen per accidens ob depravatam hominis naturam ex lapsu in peccatum quædam incommoda ac detrimenta habet. Primò: Quod coniugalis copula secundum speciem naturæ conuenit cum opere fornicationis turpi. Secundo: Quod propter concupiscentiæ ardorem & immoderatam voluntatem hominis ratio absorbetur in opere coniugij. Tertio: Quod veluti speciem seruitutis perpetuæ secum affert, à qua homo suapte natura abhorret libertatis amās, vt Apost. signific. 1. Cor. 7. *Alligatus est uxori, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Ea propter Theologi tria bona obseruârunt in coniugio, quibus triplex illud malum seu incommodum compensetur, Fidem, Prolem, & Sacramentum, sumpta doctrina ex S. August. *In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur.* In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus aut dimissa, ne causa quidem prolis alteri coniugatur.

CAP.

C A P. I.

De debiti conjugalis redditione.

HÆc obligatio pertinet ad bonum fidei conjugalis, secundum quam coniuges inter se coniugij usum præstare debent, teste Apostolo 1. Cor. 7. *Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro.* Idque siue expresse petatur, siue tacite, vt cum vxor præ verecundia verbis petere non audet: Estque hæc obligatio reddendi sub mortali, quippe circa rem grauem, si alter serio, instanter & rationabiliter petat, vt proinde confessarius interdum coniuges de præstatione huius debiti cõmonefacere debent. Dixi serio, nam tergiuersatione & precibus aliquem auertere, si id non valide agrè laturus sit nulla, vel leuis est iniuria. Dixi etiam si rationabiliter exigatur: videlicet tempore, loco opportuno, non item si nimis frequenter & importune petatur. Aut si in loco sacro non decente V.C. in Ecclesia, vbi sine sacrilegio conjugalis actus exerceri non potest; excepto casu necessitatis, si nimirum coniuges diu in loco sacro inclusi ob humanam fragilitatem in periculo incontinentiæ versantur.

NB. Coniuges non peccant mortaliter, si intra vas naturale, modo aut situ indebito coniugij actum exercere aggrediantur, nisi probabile pollutionis periculum timeatur: Nam hoc sepositum non peccatur in substantia actus conjugalis, sed tantum in modo accidente, qua de re dixi lib. 3. l. 4. num. 14.

Coniux

Coniux contra iustitiam delinquit, si immoderatis ieiunijs alijsque carnis afflictionibus, notabiliter se impotentem reddat ab usum coniugale.

Coniugi adultero, si eius adulterium cognitum est, iuste coniugij debitum negatur, non quod usus coniugalis post adulterium illicitus sit, sed quod coniux innocens coniugi adultero iuste negare possit, quia frangenti fidem fides merito non servatur.

Coniux adulter, dum eius adulterium cognitum non est, debitum exigere non prohibetur, etiam ad id compellere potest. Quod enim coniux propter adulterium priuetur iure petendi debitum, poena quaedam est, ad quam adulter se ipsum condemnare non debet nemine agente aut excipiente: praesertim cum coniux a debiti petitione abstinere plerumque non possit, quin criminis commissi suspicio aliane incommoda oritura sint.

Si debitum reddituro graue salutis corporalis periculum timeatur, iusta est causa denegandi, ut si petens peste infectus, vel febricitans laboret: Ratio; quia coniuges in matrimonij contractu corporum potestatem inter se dant salua suarum personarum seu indiuiduorum incolumitate. Excipitur nisi rationabilis necessitas cohonestet, ut si periculum infectionis propter coniugis lepra, vel morbum gallicum diuturnum sit. Nam valde difficile quibusdam accidit in perpetua lucta contra motus carnales perseuerare. Non tamen tenetur coniux sanus cum periculo infectionis leproso aut infecto reddere debitum, etiamsi periculum in continentia leproso immineat: quia nemo tenetur, propriam sui corporis vitam aut incolumitatem propriam

priuatam

priuati hominis peccato vitando exponere: cum
is in necessitate simpliciter positus non sit, sed a-
lia concupiscentiæ remedia adhibere possit.

6 Si coniunx leprosus fiat alter coniunx sanus
non omnino liberatur obligatione debiti, exce-
ptis quibusdam casibus. Primò, Nisi leprosus
coniunx in hac re iure suo cedat. Secundò, Nisi
coniunx sanus maximum à lepra horrorem sen-
tiat. Tertiò, Nisi vxor vltima & perfecta specie
lepræ quæ leonina dicitur, infecta sit; vbi nota,
quod viro ex congressu cum leprosa maius peric-
ulum immineat, quàm vice versa. Quartò, Nisi
Loci consuetudo talem frequentem accessum ad
leprosos propter contagionis publicæ periculum
prohibeat.

NB. Nullo casu licitum est potione medica
seu pharmaco generationem seu conceptionem
prolis impedire. Nam id directè repugnat princi-
pali fine matrimonij, & mulieres mirè abuterentur,
si haberent licentiam impediendi generatio-
nem. Cur autem foetus nondum animatum, si ex
eo matri mortis periculum imminet, medica-
mentis expellere liceat, non alia causa reddi po-
test, quia foetus est veluti actualis aggressor, & p-
xima ac directà causa mortis maternæ: Ergo ius
habet mater se defendendi; At verò foetus nondum
in rerum natura existens, vim nullam infert, contra
quam iure naturali se defendere liceat.

7 Si ex vsu coniugali probabile periculum mor-
tis proli conceptæ timeatur iusta est, causa negan-
di. Cæterum si fœmina experta sit, se prolem vi-
uam edere non posse probabile, est nihilominus
petere posse ac debere, quia melius videtur pue-
ro,

10, ut existat priuatus uisione Dei, quam ut omnino non existat.

Si causa nocimenti, quod proli inferetur, temporalis sit, plerumque culpa venialis est sine necessitate coniugij actum exercere, ut C. tempore menstrui, tempore purificationis post partum. Etiam si timeatur lepra infanti, si periculum incontinentiæ timeatur coniugibus, necessarium est petere & reddere debitum. Quia ex vna parte ad matrimonij id exigit, in perpetua vel valde duratura continentia in coniugio seruanda sit: Ex altera verò parte melius est proli ut infirma nascatur, quam ut omnino non nascatur.

9 Coniugi petenti in ebrietate, aut amentia sine peccato negari potest, cum non rationabili modo petat. Vtrique coniuges in amentiam incidentes, reparandi sunt, donec ad mentem redeant.

10 Qui ante nuptias votum continentiae edidit, coniugij debitum à coniuge petere non potest ante desponsationem, quamuis petenti reddere teneatur. Ratio, quia ad petendum debitum, coniunx non obligatur, sed solum ad reddendum. Solutò tamèn matrimonio, continentia seruanda est. Deinde coniugi in adulterium incidente, debet innocens votum suum perfectè seruare: cum sine iniuria coniugis possit abstinendo etiam à conditione.

11 Qui post matrimonium ante eius consummationem continentiam simpliciter vouit, nec petere, nec reddere potest, sed religionem ingredi debet, qui enim promittit finem, implicitè etiam promittit executionem medij vnici si illud necessarium

farium intelligat, vnicum autem medium exequendi votum continentiae simpliciter dictae habet coniunx, vt ante consummationem matrimonij religionem ingrediatur, ergò vouendo absolutam continentiam ad id obligasse se censetur. Secus verò dicendum, si id in mentem ipsi non venerit, vel non intellexerit.

- 21 Si coniunx cum consensu coniugis continentiam absolutè vouit, à coniugij actu abstinere debet, tam reddendo, quàm petendo. Sin verò absque consensu votum reddit, seruare illud debet, quatenus potest, videlicet, vt nunquam petat, quamuis reddere teneatur mortua coniuge in continentia manere debet semper.

NB. Coniunx qui ante matrimonium votum continentiae vouit, vel post matrimonium debitum se nunquam exacturum, plerunque debet alteri coniugi votum indicare, ne suspicionem odij vel superbiae concipiat. Quod si nihilominus votum valdè onerosum sit alteri coniugi; puta, quia vxor præ verecundia petere non audet, quando vir voto obstrictus nunquam petit, vel si alteruter coniunx, qui vouendi licentiam absolutè concessit, iam pœnitens concessionis grauibus stimulis carnis agitur, non sine incontinentiae periculo, his casibus voti obligatio cessat, quatenus minoris boni impedimentum esse censetur; tutius tamen est petere dispensationem super voto ab habente potestatem.

- 31 Incestus commissus, cum consanguineo, vel consanguinea coniugis intra primum vel secundum gradū impedit, quominus incestuosus matrimonio vti possit petendo & innocens non tenetur reddere

Idque locum habet, etsi incestus occultus sit) ratio ubi cessat ius petendi cessat etiam obligatio reddendi, Coniunx autem incestuosa in pœnam criminis amisit ius petendi debitum.

Certi casus sunt quibus priuatio debiti coniugalis propter incestum non incurritur primò si ignorantia à malitia incestus excusat, quia coniunx ignorat esse consanguineam coniugis ad quam accedit. Secundò si per videntiam aut graui metu actus coniunx cognoscatur à consanguine coniugis. Ratio, quia priuatio iuris petendi debiti Ecclesiastico iure cõstituta est in pœnâ incestuosi. Ergò si incestus crimè nõ est, pœna hæc locũ nõ habet.

Episcopus per consuetudinem dispensare potest super petendo debito cũ coniuge incestuoso.

Nimia multiplicatio prolis ordinariè nõ excusat à redditione debiti coniugalis, eò quod multiplicatio prolium spectet ad præcipuum finem matrimonij, & melius est, vt viuat proles inops quam non viuat. Validum tamen est pactum & licitum ea causa initum, quamdiu continentia periculum non imminet.

Si culpa coniuncta petitioni coniugalis debiti, conueniat ex circumstantia tenente se ex parte fornicantis, licitum est ei reddere: V. C. marito incestuoso, vel voto castitatis obstricto, si tamen ex circumstantia tenente se ex parte actus coniugalis reddere illicitum est: V. C. si coniunx coniugis debitũ petat in loco sacro sine necessitate.

Si exigere debitum sit culpa tantum venialis, reddere nulla culpa est, quia ordinaria adest causa excusans V. C. ne vxor marito petenti displiceat,

& odium vel rixas commoueat, quare in tali casu plerunquē etiam obligatur ad reddendum.

C A P. II.

De mutua coniugum cohabitatione.

1 **H**Æc est altera coniugum obligatio ad bonum matrimonialis fidei spectans, videlicet, ut cohabitent, mutua obsequia præstent in administranda re familiari educanda prole, ad quæ proinde ab utroque magistratu cogi possunt. Porro cum vir sit caput mulieris, ac familiæ Ephes. 5. quibus perinde imperare potest, quæ ad conuenientem domus administrationem spectant.

2 **M**aritus vxorem & familiam alere debet: Nam ob hanc causam dotem accipit, si autem pauperem duxit ibi imputet, nihilominus eam alere tenetur. Verintamen indotata vxor magis tenetur laborare, quam dotata; si dos marito expressè, vel tacitè promissa sed non soluta fuerit licet is vxori nihilominus cohabitare teneatur, & coniugij debitum reddere non tamen eam alere obligatus est, nisi inops sit, & à parentibus ali non possit: cum etiam vice versa vxor diues marito inopi alimenta præstare cogatur, præterea vxorem à marito sine necessaria causa recedentem maritus alere non tenetur, quamuis dotem ab ea acceperit, *Qui enim non facit quod debet, non recipit, quod oportet.* Vxoris autem officium est, ut maneat in cōsortio & obsequio viri. Quare si id præstare nolit, merito ei alimenta subtrahuntur. Secus est, si ob viri sæuitiam, aliamue eius culpam recesserit.

Item

Item si ob aliam causam discedere compulsa
V.C. ob mariti amentiam, morbum contagiosum
vel etiam ob proprium delictum in exilium missa.

In eiusmodi casibus maritus ad alimenta ipsi
sustanda obligatur.

NB. In defectum mariti ad vxorem & fami-
liam alendam obligatur pater mariti alimenta mi-
nistrare. Quod si vxor ob culpam suam puta adul-
terij, reiecta à marito per diuortium, bona aliunde
non habeat ad sui sustentationem, tunc ad iu-
uentem pertinebit, ei à marito necessaria obtinere,
si dorem mulieris in delicti pœnam lucrari velit.

Vir domicilium arbitrato suo eligit ac mutat, 3

uxor autem eum sequi debet, iuxta vnaquaque 13

in vnaque mulier sequatur virum suum sive in vita

in morte. Quæ causa est, cur vxor acquirat forû

mariti sui. Item quod dos non exigatur in loco

contractus, sed domicilij quod maritus tunc ha-

bit. Sed limita primò, si in pactis matrimonialibus

certus locus habitationi constitutus fuit, non po-

test deinde maritus discedere, nisi causa de nouo

perueniens, & ante non præuisa id exigat. Secû-

do si sine magno incommodo animi & corporis

uxor maritum sequi non possit, quod etiam ob-

tinuandum, quod maritus ad bellum, aut longam

peregrinationem proficiscitur, secus si facile sequi

possit, tunc enim ius matrimonij id postulat, vel

si mulier sciens tali viro nupserit, ideoque tali

viro tacitè se ad id obligauit, tunc comitari debet,

sine animæ periculo possit.

NB. Licet vir & vxor in eo iure pares sint, quod

inter absq; cōsensu alterius ad longū tempus di-

scedere debeat, nisi in necessitate V.C. si princeps

maritum ad bellum euocet. At tamen in hoc matrimonio superior est vxore, quod ille arbitrato suo etiam vxore inuita breuem instituire possit peregrinationem, sed non vice versa vxor sine necessitate absq; viri consensu peregrinari potest.

4 Coniunx coniugem exulantem, si nihil contra fidem matrimonij peccauit, sequi debet nisi moralis impotentia seu difficultas excuset. Fateor tamen, frequentius occurrere posse causam, ob quam tale vxoris infortuniū maritus sequi non teneatur.

5 Coniunx coniugem ab alia persona retentum vindicare sibi potest.

6 Marito concessum est, vxorem delinquentem moderatè castigare, moderatiùs, quàm liberos. Et si ^{etiam} tamen viro subdita sit, est tamen sociā & adiutrix, domesticæ administrationis, ideoque quoddammodo par: Quod si vxor grauissimè deliquit, acris castigatio iudici committenda est.

7 Suppono, quod punire alterum per modum vindictæ actus ~~est~~ iurisdictionis ad potestatem superiorem pertinens comparatione subditorum quæ potestas iurisdictionis exinde quasi naturaliter promanat, quod plures homines in vnam societatem vel familiam coeunt, non enim potest talis potestas diu conseruari, nisi esset in ea potestas coercendi, & puniendi singulos tanquam membra totius corporis, si à rectitudine honestatis declinēt. His suppositis dico, quod pater familias habeat ius delicta domesticorum moderatè & leuiter puniendi. Ratio, quia potestas puniendi prouenit ex conditione communitatis: Quare cum ciuitas seu Resp. sit perfecta communitas ideo qui præsumt ciuitati, habent potestatem

inferendi pœnas graues mortis. At verò familia
 domus est communitas imperfecta, quare, qui
 præest familiæ, videlicet paterfamilias, & partici-
 patiuè etiam materfamilias habent potestatem
 coercendi & pœnas inferendi domesticis, tantum
 modo leues? cuiusmodi est V. C. subtractio cibi,
 et nisi mo-
 verberatio aliqua spectata personæ qualitate.

8
 Fateor ta- Carcerem priuatum constituere sub capitis
 am, ob qua pœna prohibitum est cæsareo iure, non prohibe-
 n teneatur tur tamen paterfamilias in casu alicuius delicti
 a retentum filiam, vel seruum ad breue tempus includere, et
 pœna punitiõnis causa.

9
 Inquentem In punitiõne domesticorum tria concurrere
 am liberos. debet. Primò causa puniendi, in tantum, vt pœ-
 socia & ad na commensuretur delicto, atrociora crimina etiam
 coque quo potest paterfamilias punire, sed leuiter, & intra li-
 è deliquit, mites potestatis suæ, ne interea magistratui ius pu-
 blicè puniendi integrum maneat si ad eius tribu-
 er modum nal deferatur. Secundò conditio personæ punibi-
 otestatem lis: Nam sunt quædam personæ domesticæ, quas
 ubditorum propter ætatis maturitatem & status libertatem
 si naturali non decet verberare, sicut nec mechanici, qui pro
 in vnam lo constituta mercede labrant à magistris suis ver-
 nim possit berare patiuntur. Tertiò Recta intentio punien-
 in ea pote ris videlicet non ex odio, sed ex charitate erga de-
 s tanquam linquentem vt emenderetur.

10
 ne honesta Frater alijque propinqui licet natu maiores, nõ
 paterfami habent ius puniendi consanguineos propter de-
 moderatè, fectum superioritatis. Excepto, si eorum curæ ac
 as punien potestati seu expressè seu tacitè cõmissi sint, V. C.
 atis; Qua fratres pueri in domo fratris, ætate maioris habi-
 munitas, tantes.

Nota tamen per modum correctionis potest

frater V. C. sororem moribus leuem etiamsi suæ curæ specialiter non commissa sit, coercere & castigare ad cauenda damna sorori impendentia, si non castigetur.

NB. Vxor plebea tenetur coquere, lauare, non verò nobilis, eiusmodi enim labores seruales de decent statum eius. Alias obseruandum, quod quicquid mulier V. C. nendo lucratur, sibi acquirit; maritus enim tenetur eam alere ex dote, quod si indotata nupserit, aut ex materia à marito subministrata aliquid conficit, tunc opus ad maritum spectabit.

C A P. III.

De fide thori seruanda.

- 1 **H**Æc est tertia obligatio ad bonum fidei coniugalis pertinens, vt coniux ad aliam personam copulandi causa non accedat, quamdiu coniux eius viuit. Vnde ad alias nuptias transire non licet, priusquam certum nuncium, aliamue moralem certitudinem non minus nuncij aut testis solùm acceperit de morte mariti: Ratio est, quia quamdiu non habetur moralis certitudo, sed dubium aliquod manet de coniugis morte periculū est, ne secundum matrimonium inualidè contrahatur, & fornicatio consummetur. Ergò tutior interim pars tenenda & à nuptijs abstinendum est.
- 2 Propter probabilem non certam credēdi causam, quod coniux mortuus sit, non est alteri coniungi, saltem in externo foro permittendū vt maximo;

trimonium aliud contrahat, quia hæc est praxis
 consistoriorum, & factorum canonum constitu-
 tionibus conforme; Ratio verò est, quia Iudex
 præsertim Ecclesiasticus bonum publicum Eccle-
 siæ & reuerentiam sacramentorum præferre de-
 bet priuato commodo: si autem in tali casu licen-
 tia secundi matrimonij derogetur, solùm timeri
 potest periculum incontinentiæ, quod tamen mu-
 lier cum Dei gratia vitare potest. Si autem licen-
 tia concedatur & publica Ecclesiæ approbatio,
 maius imminet periculum publici scandali & ir-
 reuerentiæ, si forte prior manibus adhuc vi-
 uat.

Quod si tamen mulier ex valdè probabili per-
 suasione ac præsumptione & iustissima credendi
 causa, quod maritus mortuus sit, adeoq; bona fi-
 de si nemo se illi opponeret, ad secundas nuptias
 transfret, nihil in tali casu peccaret. Quamobrem
 confessarius in cōscientiæ foro id ipsi permittere,
 & iudex in externo, si post celebratas nuptias cau-
 sam intelligeret, neque mulierem punire, neque à
 secundo marito separare deberet, donec cogni-
 tum esset, priorem maritum adhuc viuere: Ratio
 est, quia in moralibus, in quibus plerunque certi-
 tudo omnino haberi non potest, homini ad insti-
 tuendas actiones suas, sufficere debet probabilis-
 sima, licet nō omnino certa opinio seu præsumtio.

C A P. IV.

De bono prolis.

Prolis generatio est præcipuus finis actus con-
 iugalis, quem proinde coniuges implicite sal-

rem intendere debent. Nisi per accidens ob sterilitatem aut senectutem desperetur proles, ideoque intendi non possit cum nemo operans intendat ad, id quod fieri non posse arbitratur.

² Licitum est coniugio uti ob vitandam incontinentiam, non tantum in coniuge, sed etiam in se ipso. Nam matrimonium post lapsum hominis in peccatum à Deo ordinatum est in remedium concupiscentiæ. I. Cor. 7.

³ Solius corporalis sanitatis causa coniugio uti videtur esse veniale. Nam hæc est sanctorum hominum persuasio, carnalem commixtionem non vacare culpa & deformitate, nisi cohonestetur bono proles, aut bono fidei.

⁴ Propter voluptatem tanquam finem operationis coniugio uti est veniale: Ratio quia non bonum delectabile, quod est naturæ sensitivæ congruum, sed bonum honestum, quod naturæ rationali consonum est, humanarum actionum finis esse debet. Et cum voluptas à natura indita sit, gratia operationis naturalis accedendæ promotionisq; efficienter profectò cum naturali rerum ordine pugnat, quod operationem ad voluptatem refert videlicet ideo operatur V. C. cibum, potum, somnum &c. capit, ut voluptate fruatur.

C A P. V.

De filiis legitimis & illegitimis ac horum legitimatione.

¹ Filij & filia vel legitimi sunt, vel illegitimi, legitimi sunt, qui ex vero matrimonio suscepti

scepti sunt, & qui suscepti sunt ex matrimonio non vero, attamen in facie Ecclesiæ celebrato, & bona fide saltem vnus coniugis consummato. Etsi enim post illorum conceptionem matrimonij impedimentum detegatur, pro legitimis tamen benigna iuris dispositione habentur: dummodo bona fide saltem alterius parentis concepti sunt, quamuis post litis contestationem super impedimento matrimonij, sed ante iudicis sententiam. In dubio etiam ob fauorem liberorum præsumendum est, quod parentum bona fide ex putatio matrimonio concepta fuerint.

Conceptos illegitimè, matrimonium subsequens purgat, si parentes conceptionis tempore ad contrahendum inhabiles non fuerant, & id intelligendum est, quo ad omnia vt nimirum in hæreditate, feudo, primogenitura, non minus, quam alij legitimi succedere, itemq; ad ordines, beneficia, dignitates Ecclesiasticas etiam Episcopales, absq; vlla dispensatione promoueri possint: quia benigna iuris dispositione, ac veluti fictione matrimonium subsequens trahitur retro ad tempus conceptionis liberorum.

NB. Quod si parentes tempore natæ, non item conceptæ prolis ad contrahendum inter se habiles fuerint probabilior & iuri conformior sententia est, quod talis (V. C. ex coniugato cõceptus natus a. post mortem mariti, vel conceptus ex clerico sacris ordinib. initiato, natus verò post dispensatione summi pōtificis) sequente matrimonio nõ legitimeretur. Ratio, quia leges solũ attēdūt ad copulã, quæ si habita est inter personas impeditas, nolunt

lunt

lunt eam purgari subsequente matrimonio sicut colligitur ex illo. *Si vir, viuente vxore, aliam cognouerit, & ex ea prolem susceperit, licet post mortem vxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius.* Idq; verum est, etiamsi mulier virum, quocum copulata est ignorauerit esse coniugatum.

- 3 Filij illegitimi alij sunt naturales, alii non naturales (spurii) inter quos canonico iure hoc discrimen est, quod illi suscepti sint à parentibus, inter quos tempore conceptionis matrimonium consistere poterat. Alii verò non naturales ex coitu damnato suscepti fuerint, sed secundum ius Cæsareum naturales ii solum censebantur, qui nati erant ex concubina vna domi retenta, qua cum matrimonium contrahere potuisset; non naturalis autem, si cum eorum matre matrimonium contrahi non potuisset. Reliqui autem dicuntur Nothi adhuc hodie qui non habuerunt certum patrem.
- 4 Iure canonico omnibus illegitimè natis etiam spurij ex damnato coitu ortis, parentes necessaria alimenta præbere debent, licet cæsareo iure aliud decretum reperiatur.
- 5 Cura alendi legitimam prolem ad patrem pertinet, cum ob eam rem dotem accipiat, vt onera matrimonij sustineat, familiamque alar, præterquam quod mulier propria lacte natos suos nutrire debeat. Quod ad illegitimam prolem attinet, mater eam primo triennio, postea pater alere tenetur.
- 6 Si mater ob paupertatem, vel infirmitatem puero lactando vacare non possit, aut si nobilis sit,

fit, cui secundum morem patriæ dedecori vertitur prolem lactare, patris impensis, nutrix adhiberi debet.

In defectum patris, aliorumque ascendentium 7 per lineam paternam, mater alijque per lineam eius ascendentes prolem inopem alere coguntur, intellige si proles laborando se honestè non possit sustentare.

NB. Nomine alimentorum comprehenduntur, victus, vestitus, habitatio & cætera quæ ad corporis sustentationem necessaria sunt, pro cuiuslibet status conditione.

Rectè verò testatur Gail. lib. 2. obser. 89. quod pater filio spurio rectè donet, aut testamento relinquat, quod sit instar alimentorum sicuti & filia dotem competentem eodem iure dare non prohibetur.

Alimenta ea, quæ absolutè necessaria sunt ad 8 vitam, parentes filiis suis quibuscunque & quantumvis sceleratis, naturali iure debent. Non repugnat tamen filium vel filiam ob crimen propter quod iure exhereditari posset etiam post pueritiã priuari posse omnibus alimētis etiam necessarijs excepto casu necessitatis, Estq; sētentia Vasq.

Filij naturales si nec proles legitima adsit, nec 9 vxor superstes, succedunt patri suo ab intestato in duabus vncijs, & vnà cum illis mater æquali portione.

Testamento vel donatione patri concessum 10 est legitimam prolem habenti, naturalibus filiis suis vnà cum eorum matre vnicam tantum vnicam hæredatis relinquere; Sin mater absq; liberis super-

super-

superstes sit, semiunciam; si liberi legitimi non extent, etiam ex asse hæredes filij institui possunt, vel quodcunq; patri placuerit bona sua eis donare potest, dummodo ascendentes si supersunt, legitima non priuentur.

11 Matri, spectato iure communi Cæsareo naturales liberi vna cum legitimis tam ab intestato, quam ex testamento succedere solent excepto feudorum iure.

12 Etiam Nothi, seu vulgò concepti matri & parentibus maternis, nisi ea illustris sit, vna cum legitimis succedunt secundum commune ius Cæsareum: Ad patris verò successionem non admittuntur, cum eum vel omnino non, vel saltem honesta demonstrare non possunt.

13 Qui ex damnato coitu orti sunt ascendentibus suis, nec ab intestato, nec ex testamento succedere possunt, sed non ascendentes ad eiusmodi filiorum successionem admittuntur.

Alij verò præter ascendentes spurium heredem instituere possunt, Imò etiam auus, deficiente prole legitima nepotem legitimum aut naturalem ex spurio filio natum instituere potest, modo id non faciat intuitu fratris. Deinde si testator bona relinquat executori grauando eum, vt inter pauperes distribuatur, potest executor etiam dare filijs spurijs testatoris, si pauperes sint.

14 Fratres illegitimi, etiam vulgò concepti (etiam secundum quosdam ex coitu punibili) siue vteri, siue ex eadem matre nati sint, eorundemque filij ac nepotes inter se consanguinitatis iure succedunt, sed fratres non vterini ab intestato inter se

non

non succedunt: Ratio, quod in illegitimè natis
censeatur esse ius cognationis ex parte matris, nõ
item agnationis, ex parte patris. Neque refert, etsi
filius à principe legitimatus sit, quia intelligitur
in ordine ad succedendum patri, non item alijs
consanguineis.

Potest tamen frater fratrem illegitimum etiam **15**
spurium hæredem testamento instituere.

Habent autem hæc omnia locum in foro con-
scientiæ, adeo vt si filius naturalis aut spurius ali-
quid ex hæreditate accipiat, cuius secundum leges
incapax est, restituere tenetur, quia non est lex
propriè pœnalis in criminis pœnam tantum lata,
sed est incapacitas dominij, seu iuris cuiuscunque
acquirendi ob iustam causam. Interim hæres legiti-
mus non prohibetur spurijs aliud sponte conce-
dere. Quia tum non iure hæreditatis, sed gratuitæ
donationis accipiunt.

Legitimatio siue natalium restitutio fieri solet **16**
per rescriptum Principis, vel alterius à Principe
potestatem habentis. Ea duplex est: Vna ad Ec-
clesiastica iura, ordines beneficia, quam solus
Papa, tanquam supremus in Ecclesia Princeps,
cuiuscunque voluerit illegitimo iure & officio.
Non solet summus Pontifex legitimare alterius
principis temporali iurisdictioni subiectos, nisi
sortem indirectè ac casualiter, si quando grauis
causa Reipubl. Christianæ ita exigat. Altera igi-
tur est legitimatio ad ciuilia iura, puta hæredita-
tum successiones, officia, ac dignitates, qualem
quilibet princeps in temporalibus aut Repub. li-
bera suis subditis etiam proprijs liberis, quin &
Cle-

Cle-

Clericorum filiis, etiam si ipsi quoque Clerici sint, arbitrato suo conferre potest.

- 17 Porro eiusmodi generali legitimatione civili consequitur filius illegitimus, ut instar legitimorum succedat in hæreditate parentum & consanguineorum aliorum, non item in paterna nobilitate, feudo, nisi speciatim expressum fuerit. *Quia in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter concessurus.* reg. si in 6. unde nec potestate alicui legitimandi data, censi debet concessum, ut ad feuda illegitimus legitimet.
- 18 Spuriorum non est propriè dicta legitimatio, sed potius dispensatio quædam.
- 19 Episcopi communi iure dispensare possunt cum illegitimè natis ad ordines minores tantum & simplicia beneficia.
- 20 Qui habet potestatem legitimandi, censetur etiam habere potestatem dispensandi cum illegitimo in ordine ad certum effectum, non tamen vice versa, qui enim potest, quod maius est, potest etiam quod minus est, si id in maiori contineatur. Deinde dispensatus ad ordines non eo ipso etiam ad beneficia dispensatus censetur, quia ad disparata non fit bona illatio, præsertim in materia strictæ interpretationis.
- 21 Religiosi natalium defectum laborantes, ipso iure dispensati esse censentur ad ordines sacros, non verò ad dignitates, prælaturas.
- 22 In dubio quisque censi debet legitimè natus, quia ut Arist. Non unum sed multiplex pariendi tempus homini à natura datum est. Nam & septimo mente, & octavo, & nono parere potest, quod

quod plurimum, decimo : Nonnullæ etiam me-
liorem vndecimum attingunt.

Si post nuptias contractas ex acto mense septi- 23
mo nondum aduentante sine mensis vndecimi,
proles nascatur pro legitima haberi potest.

C A P. VI.

De bono Sacramenti.

PER bonum Sacramenti intelligitur indissolubi-
lis nexus coniugij, vt neuter ab altero separari
deceat. Matrimonium tamen non est ita indif-
solubile, vt eius dissolutio naturali iuri propriè
repugnet. Nam quibus causis res constituitur
eisde etiam dissoluitur, c. omnis, 17. q. 2. Et. Deus
absoluta potentia in lege naturali dispensari non
potest : si enim lex naturalis est, sequitur ex natu-
ralibus, & per se notis principijs: quæ cum immu-
tabilia sint, stantibus rerum naturis, etiam quod
ex eis deducitur secundum se immutabile est, cõ-
stat. Atqui Deus olim dispensauit cum Iudæis,
vt ob rationabilem causam licitum esset repudiũ
coniugis, seu dissolutio matrimonij, quo ad vin-
culum : Adde quod hæc diuortij consuetudo po-
tuit etiam ad gentes deflexerit.

Matrimonium præsertim consummatum ex 2
prima Dei institutione indissolubilitatem habet
sacri mysterij causa, nimirũ propter futurã verbi
diuini incarnationem, quæ etiam Adamo pro-
phetico spiritu reuelata fuit, dicente *Hoc nam os ex
propheta meis Gen. 2.* Quem locum etiam Christus

kkkk

Matth.

Matth. 19. citat & interpretatur eo fine, vt matrimonium à prima sui institutione indissolubile, atque ita deinceps obseruandū ostenderet, ait itaq;: *Iam non sunt duo sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.*

Maiorem autem firmitatem habet matrimonium consummatum, quam ratum ad eum modū, quo maiorem firmitatem habet coniunctio Christi in Ecclesia secundum carnem assumptam, quam coniunctio Christi cum Ecclesia per charitatem, quippe quæ per mortale solui & afferri potest.

- 10 Matrimonium ratum & non consummatum per religionis professionem omnino soluitur, idque Ecclesiæ auctoritate, quam per traditionem accepimus. Si enim matrimonium iure naturali aut diuino per vota solemnia solueretur, id ipsum etiā fieret per vota simplicia: quandoquidem votorū solemnitas, & à simplicibus discriminatio solo Ecclesiastico iure introductus est. Atqui per vota simplicia non soluitur hodie matrimonium ratū. Ergo id non ad ius diuinum, quod immutabile & constans est, sed ad Ecclesiæ auctoritatem referri debet. Eapropter Iudici præcipitur, vt coniugi de religionis ingressu ante consummationem matrimonij deliberanti bimestre spacium definiat, intra quod vel propositum Religionis exæquatio vel debitum reddat. Et licet probabile sit, quod coniux etiam nolit ingredi religionem, per bimestre possit negare debitum tamen contrariū est probabilius. Nam extra casum, quo alter coniunx Religionem ingredi cogitat, canones nunquam

quam restringunt coniugi ius & potestatem exigendi carnalem copulam : Quod si vxor deliberans de ingressu Religionis interea per vim oppressatur à marito matrimonium indissolubile quidem redditur quoad vinculum. Sed probabile est, nihilominus vxorem posse ingredi, & inter viduas profiteri, nisi exinde proli incommodum timeatur, *quia nemo sine culpa iure suo priuari debet.* Vxor autem eo bimestri spacio per saporis beneficium libera à debito reddendo habebat ius ingrediendi religionem; Ergo.

Authoritatem Papæ matrimonium ratum ob causam grauissimā solvi potest. Probatum ex praxi. Nam sæpè hoc factum est : & summus Pontifex ob gravem causam soluere potest vinculum professionis religiosæ, Ergo etiam matrimonium ratum. Probatum consequens ex illo vulgato. Si possum vincere vincentem te, possum etiam vincere te. Igitur si autoritate Ecclesiæ solui potest vinculum religiosæ professionis per quod soluitur matrimonium ratum, sequitur eadem Pontificis autoritate matrimonium ratum solui posse.

Neq; vero per hanc dissolutionem soluitur lex diuina, sed sicuti in voto ac iuramento proximè ac directè remittitur ius Deo acquisitum per commissionem Ecclesiæ eiusque summi Pastoris factam Matth. 16. Indirectè verò & consequenter aufertur lex diuina de voto obseruando : quippe quæ ex ipso desinit, quod vinculum legitima potestate ablatum est. Ita similiter lex diuina iubet vinculum matrimonij etiam nondum consummatum perpetuo consistere, præterquam si Ec-

clesiæ dissoluentis autoritas accedat: Ea autem accedente directè quidem soluitur vinculum matrimonij sed lex diuina tantum indirectè & per accidens amouetur, quando apponitur conditio per quam lex diuina obligare iam desinit. Neque sequitur, quod Pontificia autoritate essentia sacramenti mutetur sed fit, vt per auctoritatem Ecclesiæ dissoluto contractu, in quo ratio sacramenti fundata, vir & mulier desinant esse sacramentum symbolum.

6 Nuptiæ secundæ, tertiæ & quartæ tum veteri, tum noua lege concessæ sunt. Est de fide & patet ex Apost. 1. Cor. 7.

7 Coniugium vnus viri cum pluribus simul vxoribus non ita naturali iuri repugnat, vt nulla ratione V. C. Dei dispensatione cohonestari possit; Ratio, quia talis Polygamia ex proprio obiecto malitiam non habet, sed solum ex adiunctis incommodis, quæ in certis casibus abesse, vel alijs minoribus incommodis compensari possunt. Accedit quod intrinsecè mala & iuri naturali aduersantia sunt à Deo, concedi nunquā possunt. Constat autem Deum olim concessisse Patriarchis, vt plures simul vxores lecto accipere possent, idque ad multiplicandum genus Abrahæ.

NB. Concubinæ Patriarcharum dicebantur, non quod legitimæ vxores non essent, sed quia nō cū legalibus instrumentis acceptæ erant in cōmunionem bonorum, vt familiæ gubernatrices eorumq; filij bonorum præternorum hæredes esse possent, sed solum in societatem thori sicut colligitur Gen. 25.

Polygamia seu matrimonium cum pluribus v-⁸
xoribus est contra primam eius à Deo factam
institutionem Gen. 2. *Quamobrem relinquet homo pa-
trem suum & matrem & adheret uxori suae, & erunt
duo in carne vna*: si autem vir vnus duas vxores ha-
beat, non erunt duo in vna carne, sed potius diui-
sio in plures carnes, vide Matth. 19.

Polygamia plurium virorum ad vnam vxorem ⁹
maiores deformitates præse fert, quam vnus
viri ad plures vxores, & plura etiam incommoda
secum fert, quum non ita vt Deus absoluta sua po-
testate eam concedere non posset. Nā Deus per-
mittendo polygamiam non propriè in ea dispen-
sat, sed affert conditionem, per quam illicita esse
desinat ad eum modum sicuti si iubeat innocen-
tem occidi, vel rem alienam domino suo auferre.

Pœnæ ciuiles, quæ directè ac principaliter in ¹⁰
odium secundarum nuptiarum institutæ erant (V. C.
vt mulier intra annum luctui nubens fiat infamis,
vt posteriori marito non possit donare, aut testa-
mento relinquere vltra tertiam partem, vt nihil à
marito per donationem lucrari possit, & ferme et-
iam aliarum successionum incapax sit) canonico
iure sublata sunt quippe repugnantes libertati
matrimonij à Christo promissæ 1. Cor. 7. Rom. 7.
Quæ verò pœnæ directè ac principaliter in fauo-
rem liberorum prioris matrimonij decrete, in suo
vigore manent, Ratio, quia non sunt propriè dictæ
pœnæ, sed potius promissiones ac fauores libero-
rum, nec simpliciter à secundis nuptijs retrahunt,
sed tantum sub conditione, si cõiunx bonis occa-
sione prioris matrimonij parentibus potiri velit.

Tales pœnæ, sed potius prouisiones sunt. Primò conjunx transeundo ad secundas nuptias amitti proprietatem bonorum prouenientium à coniuge defuncto, vt proinde, neq; ea alienare, neque vltima voluntate cuiquam relinquere possit, sed filijs prioris matrimonij ex æquo inter ipsos diuidenda relinquere cogatur. Secundò conjunx ad secundas nuptias transiens non potest suo coniugi donatione aut vltimæ voluntatis dispositione plus relinquere, quam vlli liberorum prioris matrimonij: Tertio mater transiens ad secundas nuptias priuatur tutela liberorum ex priore matrimonio susceptorum, quia suspicio est; malè administraturam esse propter affectum ad novum maritum & ex ipso suscipiendam prolem. Quartò si mater ad secundas nuptias transeat, meretur, vt educatione liberorum prioris matrimonij priuetur. Quintò si mulier hæres ab intestato extitit alieni liberorum ex priore matrimonio, nõ acquirat plenum dominium, sed solum vsumfructũ bonorum, quatenus ea ex paterna substantia proueniunt, quare ea alienare omnino prohibetur, sed alijs eiusdem matrimonij liberis reseruantur, si superstites sint: attamen ex testamento filij: imò etiam ab intestato, si alius filius aut filia non superstit, pleno iure succedere potest.

¶ Probabile est, quod constitutiones istæ locum non habeant in marito ad secundas nuptias transeunti (eo quod si Imperator etiam patrem in sua illa cõstitutione comprehendere voluisset, id expressisset) sed neq; in vxore secundò nubenti locũ habere videatur ante iudicis sententiã: Ratio est, quia

quia tamen si quatenus ad liberorum promissionē spectant, fauorabiles sint tamen comparatione i-
 plius transeuntis ad secundas nuptias exosæ sunt,
 & quodammodo pœnales, seu ad similitudinem
 pœnaliū, iuxta illud: *Et ex communis viri & mulieris
 mulctæ sit posita, ad mulctam autem nemo obligatur ante
 iudicis sententiam.* Deinde leges illæ quamuis fauo-
 rem liberorum continēt, semper tamen nituntur
 odio secundarum nuptiarum, quasi illæ minus ho-
 nestæ sint, & iunctæ cum aliqua iniuria erga prio-
 rem maritum, impietatem erga liberos; quamob-
 rem etiam pœnæ ac mulctæ appellantur. NB. NB.
 NB. Hinc resolves, si vir susceptis ex priorē matri-
 monio liberis, defuncta vxore diuite, aliam pau-
 perem duxit, licet iure civili prohibeatur illi plus,
 quàm vni liberorum suorum relinquere: attamen
 coram Deo nihil peccaturum, si supra id, quod le-
 ge concessum est, moderatum quidquam mulieri
 clanculum donet, quo post mortem suam se ho-
 nestè alat. Cum n. id extraneo cuiuis donare aut
 legare possit absq; peccato, cur non etiam vxori
 indigenti, & de se ac liberis suis benè merita: Et
 licet filij beneficio legis ciuilibus dictam donationē
 excedentem rescindere possint, priusquam tamē
 rescindatur puto, eam consistere, vt naturalē affe-
 ctum pariat transferendi dominij rei donatæ in
 vxorem secundum iustam donatoris defuncti vo-
 luntatem.

C A P. VII.

De Divortio.

Divortium (non acceptum quod separatione
 coniugum dissoluto eorū matrimonio quo-

Kkkk 4 ad

ad vinculum fit. ff. & C. de divortijs, sed acceptum pro separatione coniugum, solùm quoad thorum & habitationem) mutuo interdum consensu fieri potest, causa pietatis, vel alia honesta V. C. ne proles supra facultatē multiplicetur, dummodo absit periculum incontinentiæ, sicut colligitur ex Apost. 1. Cor. 7, Et SS. Patres exempla memorant coniugū fidelium mutuo consensu continentiam vouentiū, quamvis propter periculū incontinentiæ consultū nō est conjugib. continentiam vouere, nisi præmissa matura deliberatione, & lōga experientia, quod faciliē cōtinentes ambo esse possint.

2 Coniunx Religionem ingredi potest cum cōsensu alterius conjugis simul ingredientis, vel in seculo edito voto continentię permanentis, modo tunc eius ætatis sit, vt extra probabile periculum incontinentiæ versetur, idemque dicendum, si maritus S. ordinem suscepturus sit colliguntur ita ex Matth 19. *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem aut matrem, aut uxorem &c. centuplum accipiet.*

3 Ad Episcopum pertinet dispicere, vtrum vxor, in hoc casu extra incontinentię periculum existat, quare conuenit ab eo ad maiorem securitatem licentiam petere, quamvis etiam sine petita licentia professio valitura sit.

4 Si coniunx absque coniugis consensu religionem profiteatur, professio nulla est; quare reuocari, imò sponte egredi potest, tamē post mortem cōiugis ad alias nuptias transire prohibetur: Ratio: quia præsumptio est, q̄ vouens se voluerit obligare eo modo, quo potest secūndū illud: *Si nō valet*

quod

quod ego volo ut valeat sicut valere potest: At maritus invita vxore se obligare potest ad non petendum debitum, & ad continentiam seruandam post mortem eius; Quare autem hæc in religiosa professione tanquam pars in toto comprehenduntur, ideo præsumptio iuris est quod saltem hæc duo promittere voluerit maritus si professio eius non valeret. Quæ tum præsumptio in conscientia fore veritati cedere debet, si animus vouendi continentiam non erat, nisi dependenter à professionis valore.

Si coniugatus cum consensu alterius coniugis nec religionem ingredientis, nec in seculo votum continentia edentis, profiteatur, officio ordinarij reuocari potest ad vxori debitum reddendum, ea autem mortua ad Monasterium redire cogitur, quia professio valida fuerat.

Si coniunx licentiam impediendi religionem coniugi liberè concessit, censetur se obligasse ad perpetuam continentiam, imò & ad religionis ingressam, si iuuenis aut de incontinentia suspectus sit. Necessè tamen est, quod fuerit conscius iuris, ita disponentis quod de vxore in dubio non præsumitur, quippe ignarâ iuris.

Si vnus coniugum adulterium commisit, alter eo ipso acquirit ius instituendi diuortium, quoad chorum & habitationem, remanente tamen substantiali vinculo; frustra enim sibi quis fidem postulat seruari ab eo, cui fidem à se præstitam seruare recusat. Quæ causa est, cur Christus Matth. 5. & 19. hanc solam diuortij causam præcepit. Dico autem vobis quia quicumque dimiserit vxorem
Kkkk 7 suam

suam, nisi ob fornicationem mœchatur. Ratio est, quia solum adulterium coniugis repugnat contractui matrimoniali per se, alterumque coniugem in perpetuum liberat à fide coniugali, alia verò crimina ob quæ (infra dicam) coniugem repelli posse per accidens se habent ad matrimonij substantialem obligationem, quare ijs cessantibus recipi debet coniunx.

Intelligitur autem hic per diuortium solum quoad habitationem & thorum, non verò quoad vinculum, vt colligitur ex verbis Christi Marc. 10. Luc. 16. Et Apost. 1. Cor. 7. Nomine fornicationis intelligitur omnis concubitus cum supposito, etiam Sodomia, bestialitas. Quia iustum diuortium oritur ex eo, quod coniunx carnem suam in alteram diuisit contra naturam pacti matrimonialis; Talis autem diuisio fit per Sodomiam, non item per feminis solum effusionem aut tactus impudicos, aut per peccatum mollitiei.

- 8 Maritus & vxor iure diuortij propter adulterium instituendi æquales sunt. Ratio, quia ius diuortij oritur ex violatione fidei coniugalis, ad quã coniuges æquali iure obligantur.
- 9 Separatio coniugum, quoad thorum propria autoritate fieri potest quia ius naturale ac diuinum ob causam adulterij diuortium fieri permittit; separatio tamen quoad habitationem propter adulterium Ecclesiæ sententiam requirit, ne talis separatio in publicam notitiam venire soleat. Excipe, si etiam crimen adulterij publicè notum sit, vel maritus alio prætextu se separare possit V. C. peregrinationis longinquæ sed sine redeundi proposito, ita vt scandalum euitetur.

Si

Si coniunx in causa non notoria à coniuge sine iudicio Ecclesiæ repulsus sit, ante omnia eum iudex, cuius officium imploratur, in pristinum statum restituere debet, & postea causam diuortij cognoscere, compulso altero ad probationes proferendas. Secus est, si causa diuortij puta adulterium notorium sit, seu per euidentiā facti, seu per confessionem. Nam hoc casu repulsa vxor non restituitur. Ratio, quia petenti restitutionem obstat exceptio de notorio defectu iuris seu proprietatis.

Si coniunx repulsus fuerit prætextu impedimenti dirimentis V.C. ob consanguinitatem, petita restitutione, si probationes in continenti afferantur, restituendus est quoad omnia alia, excepto thoro idque propter periculum fornicationis, si fortè impedimentum subsit.

NB. Maritus sciens coniugis suæ adulterium licet suffiçienter probare nequeat per se loquendo debitum reddere non tenetur, etiam si illi à Iudice sub excommunicatione mandet. Nam præceptum Ecclesiæ in falsa præsumptione fundatum non obligat in conscientia, quia præsumptio cedit veritati: Tamen ne iudicium Ecclesiæ contemnere videatur, condemnetque, obedire debet, quatenus scandali vitandi necessitas postulat.

Coniunx innocens post coniugis perspectum adulterium religionem profiteri vel sacrum ordinem accipere non prohibetur. Nocens tamen hoc non potest facere, si innocens statum non mutauit; Quandoquidem sententia diuortij nihil commodi

modi innocenti afferri debet, quominus coniugem alterum reuocare, ipsique reconciliari possit, si ita ipsi lubitum sit. (Secus si innocens ingressus sit religionem) Quod si tamen coniunx adulter semel aut iterum monuerit alterum coniugem, ut post suam emendationem recipiatur, non exauditus religionem ingredi, vel sacros ordines accipere potest.

83 Certi casus sunt, in quibus coniugi diuortium non permittitur propter coniugis adulterium, videlicet primò si coniunx vim passa, quia formaliter non est diuortium; lecus est, si graui metu compulsa consensit. Nam mortem potius oppetere debet ex fidei coniugalis natura quàm in stuprum consentire. Secundò, si per ignorantiam ad non suam accessit, aut si vxor maritum probabiliter defunctum putauit, & ad alias nuptias transiit, aut in hoc casu cum aliquo fornicetur, quia vacat culpâ adulterij formalis, quod solum causa iusta diuortij est. Terriò si alter coniunx etiam criminis particeps fuit, vel etiam ipse fornicatus, quia in hoc casu paria delicta pari veluti compensatione tolluntur.

Monet tamen Molina Maritum adulterum nihilominus posse criminaliter accusare vxorem de adulterio ad vindictam publicam, quia in ordine ad accusationem criminalem delicta paria non compensantur, præsertim cum leges permittant marito vxorem de adulterio criminaliter accusare, sed non vice versa vxori maritum suum. l. r. c. ad L. Iuliam de adulterijs.

84 Si post vnus, vel vtriusque adulterium coniuges

ges reconciliati sint, censetur ius matrimonij restitutum perinde ac si crimen nullum antecessisset. Quare si alteruter coniunx postea fornicatur, alter acquirit ius diuortij.

NB. Si post sententiam diuortij Iudicis auctoritate factum, etiam alter coniunx adulterium committat, non obligatur ad recipiendum coniugem nisi iudex ex officio compellat ad occurrendum probabili periculo incontinentiæ. Illud tamen fatendum est, quod coniunx accusatus ciuilitate de adulterio ad diuortium instituendum possit etiam post litem contestatam opponere exceptionem de lapsu alterius coniugis. Imò coniunx, qui similiter fornicatus est, non potest bona conscientia diuortium instituere. Esto crimen eius occultum & alterius notorium sit, modo etiam actu se emendare peccata existat.

NB. Innocens præsumitur condonare nocenti si familiariter eam tractet cum illo commisceatur, si tamen re ipsa abfuit voluntas condonandi, nihilominus in conscientia foro diuortium instituere poterit, licet in externo foro non audiatur propter iuris amissi præsumptionem.

Coniunx à coniuge adultero separare se potest, 15 sed non debet ex necessitate præcepti per se & ordinariè loquendo (quia vt S. Aug. permisit Dominus, non iussit) nisi id necessarium sit, ad procurandam emendationem coniugis, vel ad scandalum vitandum, ne maritus crimini vxoris sæpè relabentis indulgere videatur.

Coniunx innocens post institutum diuortium 16 coniugem emendatum reuocare suo iure potest:
Ratio,

Ratio, quia per iudicis sententiam innocens suo iure priuari non debet, cum alioquin exceptio rei iudicatae proficeret reo, contra quem lata fuit, quod iniquissimum esse ait Iulianus l. euidenter ff. de except. rei iudicatae. Sed tamen innocens non obligatur reuocare emendatum, quandoquidem frangendo semel matrimonij fidem priuatus est iure exigendi debitum coniugij. Ex charitatis tamen lege si coniunx in periculo incontinentiae versetur, recipiendus est.

- 17 Aliæ causæ diuortij instituendi sunt idque per accidens, utpote non prouenientes ex violata fide matrimonij, ut proinde talibus causis cessantibus coniunx recipi debeat. Prima, lapsus in hæresin conuenienter. Apost. ad Tit. 3. *Hereticum hominem post unam & secundam correptionem devota*. Requiritur tamen pertinacia: Emendatum verò condemnatum tunc recipere non tenetur, quia Ecclesia in pœnam hæresis priuare potest alijs iuribus dominij. Ergò etiam iure illo, quod habet in corpus coniugis. Secunda graue periculum animæ, sicut licet ob periculum infectionis corporalis V. C. lepræ recedere, cur non ob periculum animæ V. C. si maritus sit magus, si sollicitet ad peccatum innocentem, conseruatur illud Christi Matth. 5. Si oculus tuus scandalizat te &c. Tertia, graue periculum corporis, huc pertinent insidiæ, quas coniunx alterius vitæ machinatur, vel alia magna coniugis sæuitia, seu ex ira, seu ex ebrietate &c. proueniens ut sine probabili periculo grauis damni ipsi cohabitare non possit. Dico graue malum oportere esse in futurum impendens, & inuitabile, cut-

iis

tus videlicet metus ac trepidatio iusta sit, & meri-
 to hominem prudentem considerata personæ qua-
 litate moueat. Eiusmodi malum non tantum est
 mortis aut mutilationis membrorum, sed etiam
 atrocium verberum. Præterea graues & frequen-
 tes discordiæ, quibus cohabitatio coniugi inno-
 centi molesta redditur, sufficientem causam præ-
 beat diuortio, cum graue malum reputetur per-
 petuò offensum habere eum, quo cum semper vi-
 uere cogaris, & ex quo res tuæ pendent. Dixi et-
 iam malum in futurum impendens: Non enim
 sufficit ad diuortium semel aut iterum vxorem V.
 C. à marito præter consuetudinem ira ingenti cõ-
 moto acriter nimis verberatum esse, nisi proba-
 bilis timor sit eiusmodi malum sepius in posterum
 timendum esse. Dixi tertiò inuitabile, quia si cau-
 tio sufficiens dari possit de malo in posterum non
 inferendo, non erit locus diuortij. Sufficiens au-
 tem cautio censeretur, per quam boni viri arbitrio
 factis consultum est incolumitati alterius qualis
 cautio plerunq; est fideiussoria, aut pignoratitia,
 interdum verò optima est iuratoria, si vir probus
 iuramenti religionem quàm maximè reuereri exi-
 stimetur. Cæterum hæc omnia discutienda relin-
 quuntur arbitrio iudicis.

NB. Si coniunx in amentiam incidat & alteri
 periculum vite non timeatur, licet molestum sit ei
 cohabitare, tamen molestia hæc toleranda est.

Quid enim tam humanum est, quàm fortuitis
 casibus mulieris maritum vel vxorem mariti par-
 ticipem esse l. cum dolens & si maritus ff. soluto
 matrimonio.

Si

18 Si causa diuortij propter graue periculum corporis aut animae notoria sit propria auctoritate separatio fieri potest per se loquendo; Interim tutius est, imò ratione scandali vitandi plerunquè necessarium, vt iudicis Ecclesiastici officium impleretur nisi periculum in mora sit.

19 Facto diuortio inter coniuges liberi ordinariè manere debent penes innocentem, expensis patris, si is causam diuortio dedit. Sin cōtra apud patrem expensis matris locupletis, saltem post iudicis sententiam.

Limita hoc primò, si innocens infidelis sit, tunc in fauorem fidei tradenda est alteri coniugi fidei proles. Secundò licet vir diuortio causam praebeat, si tamen mulier ad secundas nuptias transeat, proles educandi ipsi nō relinquitur. Tertis si mater, quae causam diuortio dedit, locuples sit, pater autè minus idoneus proles relinquitur apud matrem similiter haud dubiè dicendum si pater, qui causam diuortio dedit, locuples sit, mater autem pauper, proles patri relinquenda est.

PARS QUARTA.

De impedimentis matrimonij tum dirimentibus tum impediētib; tantum.

C A P. I.

De impedimentis matrimonij in genere.

1 Impedimenta matrimonij alia sunt impedimentis tantum, illicitum scilicet reddentia, sed tamē